

INTERJÚ

Az alábbi interjúkat olyan neves oktatáspolitikusokkal ill. oktatásirányítók-kal készítettük, akiknek a rendszerváltást követő években hosszabb-rövidebb ideig kiemelkedő, sőt meghatározó szerepük volt az oktatás irányításában. *Beke Kata* 1990 szeptemberétől négy hónapig a Művelődési és Közoktatási Minisztérium politikai államtitkára volt; *Dobos Krisztina* ugyanebben a minisztériumban 1991-től 1993-ig államtitkár-helyettes; *Sáska Géza* pedig a Fővárosi Önkormányzatban megalakulása óta betölti az Oktatási Bizottság elnökének szerepét. Az interjúk készítése során valamennyiüknek hasonló kérdéseket tettünk fel, amelyek arra keresték a választ, hogyan mérlegelik maguk az oktatásirányítók az oktatási rendszer elmúlt években bekövetkezett változásait, és hogyan értékelik saját szerepüket benne.

Beke Kata, az MKM volt politikai államtitkára

EDUCATIO: Mivel foglalkozott korábban, mielőtt aktív politikai szerepet illetve funkciót vállalt?

BEKE KATA: 1964-ben fejeztem be az egyetemet, magyar-történelem szakon. Mivel kárhuzatos osztályidegen származásom miatt a nappali tagozatra nem vettek fel, esti tagozaton végeztem az egyetemet és mellette a Szövetkezeti Könyvterjesztő Vállalatnál dolgoztam. Nagyon jól éreztem magam a munkámban, és nem akartam elmenni tanítani. Soha nem akartam tanár lenni. De aztán a vállalatnál szerveztek egy szakmai tanfolyamot, és ott tanítani kezdtem, először szakmai ismereteket, utána pedig világirodalmat. Akkor jöttem rá, hogy ezt tudom is, meg szeretem is csinálni. Amikor aztán a vállalat egy nagyszabású és költséges átszervezés következtében sokkal rosszabb lett, mint azelőtt volt, akkor másik állás után néztem, és így kerültem a Kereskedelmi és Vendéglátóipari Főiskola kollégiumának tanári állásába, amit nagyon szerettem. Nagyon szerettem a kollégium műfaját, ma is rendkívül fontosnak tartom, egy kicsit a rögeszmémé is vált. A főiskolán felvételiztettem is, ez akkoriban volt, amikor a történelem felvételi tárgy lett. A felvételi vizsgákon tapasztalhattam, milyen katasztrofális állapotok vannak az oktatásban. Az volt az az időszak, amikor a történelem nem volt érettségi tárgy. Az 1976-os szilveszteri ÉS-ben le is közöltem néhány olyan aranyköpést, amit a dolgozatokból gyűjtöttem ki. Sokan azt hitték, hogy én találok ki, annyira abszurdak voltak.

Az oktatáskutatásban eltöltött másfél év után én már tudatosan el akartam menni gimnáziumi tanárnak, mert nagyon sokat írtam az oktatás helyzetéről és a diákok tudatlanságáról. Szerettem volna magam is megismerni, hogy jogom legyen erről beszélni, és megérteni, hogy milyen ezt csinálni. 1982-től 1990 tavaszáig tanítottam a Kaffka Margit Gimnáziumban, ameddig képviselő nem lettem, de a tanítás ma is nagyon hiányzik.

E: Miért éppen az MDF tagja lett?

B K: Számomra teljesen természetes volt, hogy az MDF-be lépek be. De ez az akkori MDF volt. Tehát egy nemzeti elkötelezettségű, mérsékletet hirdető, önmagát mérsékeltnek nyilvánító, demokrata centripárt. Ami azóta történt, az elképesztő és sajnálatos, de az akkori állapotokra gondolva teljesen természetes volt, hogy ehhez a párthoz csatlakozom. Korábban is politizáltam, de csak úgy, ahogyan mindenki politizál. Édesapám székely volt, és vele sokat beszélgettünk Erdélyről, Trianonról, a magyar sorsról, egyebekről. Édesapámtól hallottam például, hogy a politika kártyázta el Erdélyt. Szóval sok mindent másképpen hallottam, mint ahogyan erről általában beszéltek. Így történelmi, politikai érdeklődésem teljesen természetes volt, és amikor elkezdett fűjdögálni a szabadság levegője az 1988-as évben, teljesen természetes volt, hogy az ember csatlakozik valahová. Először is a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetéhez, ott alapító tag voltam, majd azután az MDF-hez.

Én szerkesztettem, illetve fogalmaztam meg az MDF oktatási programját. Ez is természetes volt, mert ennek is volt előzménye. Az írásaimban elég sokat foglalkoztam az oktatás kérdéseivel, főleg a gyakorló tanár szemszögéből. Mivel előtte oktatáskutató környezetben is dolgoztam, sokat olvastam a témában, ami kitérítette a szemléletemet, úgyhogy nem a szaktárgyába belerögzült gyakorló tanár nézőpontját képviseltem csupán, de a gyakorlatot egyébként nélkülözhetetlennek tartom. Tehát tulajdonképpen számomra teljesen természetes módon adódtak a dolgok.

E: Ön először parlamenti képviselő lett, majd politikai államtitkár. Hogyan történt ez?

B K: A képviselőség is természetes volt. A kerületi szervezet jelölt, de akkor az én nevem már eléggé ismert volt, tehát adódott ez a jelölés. Hősies küzdelemben második helyen végeztem a körzetben, és így a budapesti listán kerültem be a parlamentbe. Sajnálatos módon nagy cezurát jelent mindaz, ami a választási győzelem után történt. A választások előtt azt mondtuk, hogy ha véletlenül győzünk, akkor lesz egy biztos sikertárcánk. Az akkori ellenzéki pártok oktatási programjai rendkívüli módon hasonlítottak egymásra. Szinte minden sarkalatos kérdésben egyetértés volt, mielőtt az MDF és az SZDSZ között kialakult ez a kölcsönös hisztéria, ami igen sokat ártott az egész politikai közéletnek, és engem mindig az óvoda udvarára emlékeztetett, ahol mindig a másik keni be a fejemet lekvárral. A különböző pártok oktatási programjai között kb. 5 százaléknyi eltérés volt. Ez a különbség jellegzetes volt, de áthidalható.

De ennek volt egy nagyon fontos előzménye, mégpedig a Pedagógusok Demokratikus Szakszervezetének program-előkészítő estjei, ahol ott volt mindenki. Ott voltak az oktatáskutatók, azok a gyakorló tanárok, akiket ez érdekelt, tehát egymáson csiszolódtak ki a gondolataink a vitákban. Ott ismertük, és becsültük egymást. Miközben tehát a politikában egyre több lett a hisztéria, nekünk – a meglévő különbségek ellenére – semmi problémánk nem volt egymás oktatási programjával. Minden lehetőség megvolt arra, hogy rögtön a választások után megkezdődjön az oktatás minőségi megújításának a munkája.

Nekem nem volt semmilyen személyes ambícióm. Azt egyébként természetesnek tartottam volna, hogy az oktatási program szerkesztőjét megkérdezik, hogy a választási programon túl nincs-e valami a tarsolyában. Volt.

Ugyanis a program elkészülte után, vázlatosan ugyan, de elkészítettem egy válságkezelő programot, amihez azonnal hozzá lehetett volna nyúlni, még tavasszal, hogy egy jókedvű rendszerváltó tanév kezdődhessen szeptembertől.

E: Mire irányult ez a válságkezelő program?

B K: Néhány embernek, tehát négy öt szakembernek át kellett volna néznie az általános iskola tananyagát, és javaslatot tenni az elhagyható részekre abból a célból, hogy ne legyen

több nulladik és hetedik óra. Mivel tudtuk, hogy túlszűfolt az anyag. Ezt meg lehetett volna tenni, és akkor úgy kezdődött volna az új tanév, hogy nincs több nulladik és hetedik óra. Ez minden pedagógus, gyerek és szülő számára ajándékot jelentett volna. Vagy például a pedagógusok önállóságára felhívó miniszteri rendeletet is javasoltam. Ez egy paradox dolog, de a pedagógusok annyira megszokták, hogy mindig utasításoknak engedelmessé válnak, hogy ha jött volna egy olyan utasítás, hogy mindenki a saját szakmai tudása szerint tanítsa például földrajzot és a történelmet, tehát ha erre bátorítják őket, akkor lehet, hogy lett volna lélegzvetélnyi idő az új tantervek és tankönyvek elkészítésére.

De ezt tölem senki nem kérdezte meg, ehelyett egy abszurd vígjáték kezdődött el. Ezt lényegében megírtam a könyvemben, nem tudom, mennyire ismétélhetem magam. Ott is leírtam, hogy voltaképpen a Csoóri Sándor, Csurka István, Timkó Iván nevével fémjelzett abszurd vígjáték kezdődött e minisztériumban, ahol magának a miniszternek a kinevezése is olyan gesztus volt, ami emberileg tönkretette őt magát.

Attól kezdve egészen homályos dolgok zajlottak le. Sok minden fontos volt, csak az nem, hogy mit ígértünk a választóknak. Én pedig makacsul ragaszkodom ahhoz, hogy a politikus felelős a választópolgároknak, és nem arra való egy választási program, hogy legyen mit megtagadni. Attól kezdve az iskolákban úrrá lett a rémület, a tanácstalanság, a minisztériumban pedig egy rémisztő komisszáruralom.

E: Melyek voltak az MDF oktatási programjában megfogalmazott legfontosabb célkitűzések, és mit valósítottak meg ebből?

B K: Elképzelése azoknak az embereknek volt, akik bedolgoztak az oktatási program elkészítésébe, meg nekem. Nagyon sok embernek a neve nem is bukkant fel, mert az MDF választási programjában csak a programszerkesztő nevét tüntették fel, pedig ebben benne volt 40–50 embernek a munkája. Ezek az emberek, illetve azok, akik később mint az MDF oktatási szakemberei bukkantak fel, vagy jelenleg is a minisztériumban dolgoznak, akkor nem voltak sehol. Tehát amikor azt mondja valaki, hogy az MDF oktatási elképzelései, akkor mindig meg kell kérdezni, hogy melyik. Az eredeti, vagy az, ami abból lett. Az eredeti program lényegében eltűnt, elveszett, az senkít nem érdekelt. Abból semmi nem valósult meg. Azt én képviseltem, de egyre inkább azzal találkoztam, hogy ez az én magánrögeszmém, és bizonyára azért hangsúlyozom, mert én akarok a miniszter lenni. Ez körülbelül ilyen színvonalon ment.

E: Akkor úgy kérdem, hogy az Ön által megfogalmazott programnak mi volt a lényege?

B K: Végző elkeseredésben augusztus elején megírtam a miniszternek, hogy gyorsan még lehetne csinálni valamit, hogy megmentsük a 91/92-es tanévet. Erre nem kaptam választ. Ebben azok az apró intézkedések szerepeltek, amik jó hangulatot teremtettek volna az iskolában.

Ez a válságkezelés addig lett volna szükséges, amíg a nagyobb horderejű változások megkezdődnek. Segítő és áthidaló jellegű intézkedések lettek volna. Ezekkel a kormány megszerezhetette volna a 160.000 pedagógus illetve a szülők jóindulatát. Nyilvánvalóan ezt követően kellett volna elkezdni a koncepciózus munkát. Azokban a sarkalatos pontokban, amelyekben mindannyian egyetértettünk, azonnal el lehetett volna kezdeni. A politikai és a szakmai konszenzust is meg lehetett volna teremteni. Tehát gyors válságkezelés kellett volna, és a koncepciózus munka megkezdése. Ez volt az elképzelés.

E: Mik voltak a koncepcionális munka megfogalmazott alapgondolatai, és ezek hogyan kapcsolódtak a megelőző korszak oktatáspolitikájának kritikájához?

B K: Abban, hogy a korábbi oktatáspolitikában mit tartottunk rossznak, abban megegyeztünk. Rossznak tartottuk az iskola alávetettségét. Rossznak tartottuk az egyetlen tantervet

és azt, hogy a pedagógusok legfőbb kötelessége annak a szolgai végrehajtása. Rossznak tartottuk a színvonalzuhanást és a kontraszelekciót, ami azóta sem változott meg sajnos. Ahogyan zuhant a pedagóguspálya presztízse és a bérezése, egyre gyöngébben képzett illetve egyre gyöngébb képességű emberek igyekeztek oda. Így jött létre egy önmagát bővítetten újratermelő kontraszelekció. Rossznak tartottuk az iskolastruktúrát, de ebben például eltért egymástól a véleményünk. Én a 8+4 rendszert rossznak tartom, de eszembe nem jutott, hogy egy iskolastruktúra-átalakítás egyik pillanatról a másikra megvalósítható. Ez legalább 5–6 éves előkészítést és átmentet igényel. Azt nyilvánvalóan elő kell készíteni a pedagógusképzéssel és minden egyéb téren.

De nemes egyszerűséggel azt is mondhatjuk, hogy mindent rossznak tartottunk, annak ellenére, hogy a pedagógusok között még mindig van annyi kiváló ember, hogy az iskolák eredménye jobb, mint amilyennek lennie kéne a jelenlegi körülmények között. De emberek hősiességére és önkizsákmányolására nem lehet egy oktatási rendszert felépíteni.

Én ezt még tanárkoromban úgy fogalmaztam meg, mint egy kis utópiát, hogy "fele óraszám, dupla fizetés". Ezt az ország egyelőre nem tudja megvalósítani, de mondjuk az óraszám csökkentésére komoly esély volna. Tehát a PDSZ program-előkészítő vita-estjein ebben a diagnózisban egyetértettünk. Egyetértettünk a sarkalatos pontokban is, abban, hogy hogyan lehetne az egészet megújítani.

E: Vegyük sorra ezeket az elképzeléseket.

B K: Ilyen volt a bemeneti és kimeneti szabályozás rendszere. A bemeneti szabályozás a nemzeti alaptanterv. Az MDF-programban ezt nemzeti standardnak neveztük, ez elég csúnya, de pontosabb megfogalmazás, mert itt lényegében nem tantervről van szó, hanem egy kötelező ismerethalmazról. Erre épül az alternatív tantervkínálat és az abból fakadó alternatív tankönyvkínálat. Ehhez társult volna a NAT-ban rögzített ismereteket mérő vizsgarendszer. A vizsgarendszer kérdésében eltért egymástól az MDF és az SZDSZ programja. Az én elképzelésem szerint ennek a vizsgarendszernek kötelező jellegűnek kellene lennie, és 10 éves korban kellene kezdődnie. Tehát az elemi ismeretek elsajátítását is ellenőrizni kell, de magától értetődő módon a gyerekek életkorához igazodó formában, ahol a gyerek észre sem veszi, hogy vizsgázik. Én jártam iskolába a háború előtt, és a mi iskolánkban voltak évvégi vizsgák, ami azt jelentette, hogy nénik és bácsik bejöttek, és mi mulattunk rajtuk, hogy hogy meg vannak hatódva attól, hogy mi tudunk olvasni. Ez az ellenőrzés azért is nagyon fontos, mert az elemi ismeretek, az elemi készségek körül van a nagy baj. A beszéd, az önkifejezés, az íráskészség, a helyesírás, az alapvető számolási készségek körül. Ha 10 éves korban mindenki csak úgy mehet tovább, hogy mindezt tudja, akkor már sok minden történt.

A következő pont az új finanszírozási technikák szükségessége volt. Olyan, technikáké, amelyek a gyerekekhez juttatják el azt a pénzt, aminek az előteremtésére az állam köteles.

A harmadik kérdés az új iskolastruktúra kialakítása volt. Ebben is voltak eltérések az elképzelések között. Vannak, akik úgy gondolták, hagyni kell, hogy a helyi társadalom találja ki, hogy neki milyen iskolára van szüksége, és úgy változzék meg a rendszer. Én magam ezzel nem értek egyet, mert az oktatási rendszer országos, és mert nagyon szép elv az önkormányzatiság elve, egyetértek vele, de nem minden település Budapest. Ha valamilyen elmaradott régióban suszterek ülnek az oktatási bizottságokban, és dirigálják a tanárokat, ott ez nem lenne jó megoldás.

Ezzel függ össze egy másik kérdés. Az iskola fölé rendelt, vagy az iskolát segítő intézményhálózat. Az én véleményem szerint az államnak kötelessége ellátni egy bizonyos anyagi szinten az iskolákat, és kötelessége a minőség garanciáit megteremteni. Tehát a jelenlegi TOK-okkal nem az a bajom, hogy létezik egy ilyen intézményhálózat, hanem az, hogy

nem alkalmas erre a feladatra. Újra egy hivatal lett, ami felerősíti azt a valamennyiünk által nagyon negatívnak ítélt tendenciát, ami az iskolát aktagyártásra kényszeríti. Az iskola egészen sajátos intézmény. Mindent le lehet írni a papírra, akkor is, ha annak semmi köze sincsen a tényekhez.

Tehát éppen azért, mert az oktatás országos rendszer, egy szakmai kontrollt jelentő szaktanácsadói hálózatra lenne szükség. Erről csak nagyon röviden írtunk az MDF-programban, de semmiképpen nem kihelyezett hivatalokat képzeltünk el.

Amint mondtam, az iskolastruktúráról különböző vélemények voltak, és el kell mondani, hogy 1988–89-ben a PDSZ-ben mi ehhez a kérdéskörhöz borzasztó naivan fogtunk hozzá. Sokkal egyszerűbbnek láttuk például a finanszírozási technikákat, mint ahogyan az a valóságban működött, és a naivítás csak fokról fokra kopott le rólunk, nem utolsó sorban a szakemberek megjelenésének hatására. Egymással is vitatkozva okosodtunk, de azt el se tudtuk képzelni, hogy az iskolastruktúra átalakítása ad hoc jelleggel történjen.

Még valami nagyon fontos. Ez pedig a pedagógus személyének a kérdése. Tudjuk, hogy az iskolában valójában minden azon múlik. Ha a tanár bemegy az osztályba, azt csinál, amit akar. Ez nem közvetlenül politikai kérdés. De az már politikai kérdés, hogy milyen anyagi feltételek között dolgozik, hogy mennyire önállóan dolgozhat a pedagógus, és az is, hogy megfogalmazódnak-e a tanárképzés magasabb színvonalát biztosító kritériumok. Ez a téma az MDF programjában központi helyet foglalt el. Tehát a pedagógus önállósága és az iskola önállósága, valamint azok a felvázolt intézkedések, amelyek ezt lehetővé teszik. A cél az volt, hogy ennek a kontraszelekciónak véget lehessen vetni.

E: Hogyan került politikai államtitkári pozícióba, és mit tett az itt vázolt elképzeléseknek a megvalósításáért?

B K: Az én államtitkárságom tökéletes kudarc volt, ahogyan erről több helyen beszámoltam már. 1990 nyarán sűrűbben tudtam beszélni a miniszterelnök úrral, aki akkor még gyakrabban járt be a parlamenti ülésekre. Mindig azonnal értesítettem arról, amit hallottam, hol a minisztériumban, hol az iskolákban történt dolgokról. Amikor kinevezett politikai államtitkárnak – a kinevezést a köztársasági elnök írja alá, de a miniszterelnök javaslatára, tehát ez teljesen jogszerűen történt – 1990 szeptember 15-én, akkor én ennek egyáltalán nem örültem, mert nem voltak ilyen ambícióim. Azért vállaltam el, mert meg akartam valósítani az MDF oktatási programját.

Természetesen nem tudtam pontosan, hogy mi van a minisztériumban, de azt tudtam, hogy ott mindenfajta racionális munkát lehetetlenné tesz Timkó Iván működése. Tehát én egy látványos huszárrohammal el akartam távolítani a minisztériumból Timkó Ivánt. Nem sikerült. Csak úgy sikerült, hogy amikor lemondtam, akkor elmondtam a nyilvánosság előtt, hogy ez az oka a lemondásomnak, és ez megkönnyítette aztán a továbbiakat. Valaki úgy fogalmazott, hogy Dugovics Tituszként magammal rántottam. Én egyébként a minisztériumban teljesen be voltam betonozva, tehát nem volt semmiféle cselekvési lehetőségem. Emellett az intézményben teljes káosz uralkodott.

A politikai államtitkár pozíciója egyébként véleményem szerint alkotmányosan is átdolgozásra szoruló forma. Rendkívül nehéz pozíció. Nem tudom, mért nem parlamenti államtitkárnak nevezik. A pozíció viselője voltaképpen a miniszter helyettese a parlamentben, a tárca képviselője a parlamentben. Nem tartoznak hozzá főosztályok. Tehát egy egyszerű csoportvezető több hasznos munkát végezhetett a minisztériumban, mint egy politikai államtitkár, abban az esetben, ha a miniszter nem bíz meg benne. Hát bennem nem bízott a miniszter. Kezdeményezhet az ember, de az teljes egészében a minisztertől függ, hogy ez eredményes vagy eredménytelen. Miután a miniszter úr Timkó Ivánra hallgatott és nem rám, és minden anyag, minden akta Timkó Ivánhoz került, és sem a közigazgatási

sem a politikai államtitkár nem tudott róla, ez lényegében négy hónapos szélmalomharc volt. Az, hogy be voltam teljesen betonozva, az szó szerint értendő. Az pedig a magyar államigazgatás abszurditására is jellemző, hogy közben rengeteget dolgoztam. Embertelelenül sokat dolgoztam. Én voltam az első, aki megérkezett a hivatali részlegembe, és én voltam az utolsó, aki elment. Van tehát egy ilyen magas, hivatali szék, oda áramlanak a papírok, a telefonok, az emberek, rengeteg protokolláris feladatot el kell intézni, levelekre kell válaszolni, de mindennek a nyolcvanöt százaléka felesleges.

A dolog egyébként úgy folyt, hogy minden hétfőn volt a miniszteri értekezlet, az ember bement, és ott tudta meg, megdöbbenve, hogy egyáltalán milyen ügyek fordultak meg a minisztériumban, meg hogy miket tervez a minisztérium. Az államtitkár, aki egyébként a második ember a minisztériumban, ott tudta meg Timkó Ivántól, hogy mi a helyzet. Ez tehát teljesen abszurd állapot volt. Egyébként is rettenetes légkör volt a minisztériumban, embereket rugdostak ki, és a folyosón izgatott csoportok sutogtak. Átélttem már néhány átszervezést, ráismertem a helyzetre. Óskáosz volt és abszurd vígjáték. Az ember vergődött, hogy tulajdonképpen mit csináljon.

Az én szerepem a parlamenti helyettesítés volt. Akkoriban már a lemondásomon gondolkoztam, amikor befutott egy interpelláció, valamelyik ellenzéki képviselőtől, nem is emlékszem már pontosan, hogy kitől. Teljesen igaza volt. Az MDF-programban ígéretet kérte számon. Én azonnal megkaptam az interpelláció szövegét, és diktáltam egy levelet a miniszter úrnak, hogy miután teljesen igaza van az interpellálónak, és mivel az MDF-programban csakugyan ezt ígértük, és ebből semmi nem valósult meg, nem vagyok abban a helyzetben, hogy erre válaszoljak. Tehát kérem a miniszter urat, hogy legyen jelen, és a választ adja meg. Ez megtörtént, de a választ én sem tudtam elfogadni. Akkor jöttem rá, hogy nekem le kell mondanom. Hogyan képviseljek egy olyan tárcát a parlamentben, aminek az állapotától kétségbe vagyok esve? Sokkal kétségbeejtőbb volt a helyzet a gyakorlatban, mint ahogyan ez kívülről látszott.

Azonkívül az MDF-programot én másfél évig népszerűsítettem az országban. 1988 őszén jelent meg a *Jelentés a kontraszelekciónról* című könyvem, ami a magyar oktatásügy állapotáról szólt. Az ezzel kapcsolatos meghívások szinte megszakítás nélkül folytak a választási kampányig. Tehát én személy szerint is ígértem valamit a kollégáimnak Zalától Szabolcsig és Mosonmagyaróvártól Szegedig. Hogy én ott üljek a Parlamentben, a bársonyszékben, miközben az iskolákban nem történik semmi, és miközben nem valósul meg az, amit ígértünk, ez erkölcsileg tarthatatlan volt. Tehát le kellett mondani. Ez nem különleges erény, ez teljesen természetes dolog. Ha az ember ezzel együtt lemondott állásról, címről, személyi használatú autóról, ez nem volt olyan nagy áldozat. A nagy áldozat az, ha az ember egy idő után önmagával nem tud szembenézni. Reménytelen viaskodás volt az egész. Életem legkellemetlenebb négy hónapja volt.

E: Okozott változást az életmódjában, személyes kapcsolataiban az, hogy szerepet vállalt a politikában?

B K: Nem, nem, semmiféle változást nem okozott. Én magam úgy fogtam fel, hogy most ez a foglalkozásom. És miután az ember maga választja meg a barátait, azok normális emberek, és nem hatódnak meg attól, hogy én most képviselő lettem.

E: Hogyan értékelték a munkáját, és milyen viszonya volt a minisztériumban dolgozókkal?

B K: Nem hiszem, hogy munkának lehet nevezni azt a kínlódást. Az adminisztratív feladatokat, meg a protokolláris feladatokat az ember elvégezte.

Egyébként azt hiszem engem kedveltek a minisztériumban. A miniszter úr nem kedvelt. **Nem beszélünk egy nyelven, tehát én határozottan idegesítettem őt. Ő végig nem értette,**

hogy nekem mi bajom van. Mintha az MDF oktatási programja az én magándilim lett volna, nem pedig olyan dolog, amit a választásokat megnyert párt ígért a választóinak.

Sok mindent elmulasztottak. A szakmai konszenzusnak is tere lett volna. A NAT munkálatai még Glatz Ferenc idején kezdődtek el. Az a munka folytatódhatott volna. Már rég meglenne és megkezdődhetett volna a tantervmodellek kimunkálása, ehelyett őskáosz lett, és az van mind a mai napig.

E: Mit jelentett a nyilvánosság? Milyen visszajelzéseket kapott a munkájáról, megnyilatkozásairól?

B K: Volt egy nagyon kellemes és egy nagyon kellemetlen része. A kellemetlen az az volt, hogy az ember találkozott, és azóta is találkozik a rágalmakkal, és az előítéletekkel. Ilyen volt az a híres nevezetes "mondásom", hogy elküldtem a tanárokat takarítani. Éppen rohangáltam egy fontos ügyben, mikor a titkárnő szólt, hogy a Déli Krónika bement, hogy én kijelentettem: „a pedagógusok ne sírjanak, hanem menjenek el takarítani”. Mire én legyintettem, és azt mondtam, hogy ugyan, ki hiszi el ezt a marhaságot. Nahát kiderült, hogy 24 óra alatt az egész ország elhitte. Az ilyesmit ki kell bírni. Humorral. Egy újságíró segítségével közzétettem az eredeti szöveget, de hát tudjuk, hogy a rágalomnak az a természete, hogy a valóságot nem veszi figyelembe. Ezt el kellett viselni. Minden karikatúrán takarítónői mezben szerepeltem. Szerencsére elég sok humorérzék szorult belém.

Érdekes volt egyébként az emberek reakciója. Nem vagyok abban a helyzetben, hogy más tegye helyettem, ezért magam járok a közértbe, és a közvetlen környezetemben nem örültek az emberek, hogy kocsit jött értem. Az autót nem sokat használtam, de voltam olyan gyenge jellem, hogy reggel azzal mentem a minisztériumba, mert akkor egy fél órával tovább alhattam, és nagyon nem szeretek korán kelni. Aztán azt is hallottam egyszer, hogy „az államtitkár ott ázott együtt a néppel” a buszmegállóban. Igaz is volt, jól is esett.

A lemondásom után egyébként rengeteg ismeretlen ember szorongatta a kezemet. Amire én mindig elmondtam, hogy nem szégyen az, hogy az ember államtitkár, és hogy azért mondtam le, mert nem engedtek dolgozni. De azt hiszem, hogy az embereknek tetszett, hogy amikor a karrierizmusnak, és a húsos fazekak körüli francia négyesnek több felvonását látták már, akkor valaki ott tudja hagyni a címet és a pénzt.

De hát ez a társadalmi kontroll azóta is megvan hál'istennek, mert nem tudok úgy leszaladni egy kiló kenyérért, hogy az emberek ne politizáljanak, és nagyjából ugyanúgy látjuk a dolgokat, illetve tudom, hogy ők hogyan látják, mert mindig is kis pénzért sokat dolgozó ember voltam, úgyhogy nem kell a fantáziámat túlságosan megerőltetnem ehhez. De a lényeg az, hogy ez a politikai államtitkárság tökéletes kudarc volt.

E: Volt olyan dolog, ami nem valósult volna meg Ön nélkül?

B K: Ért meglepetés egyszer. Megérkeztem valamelyik vidéki városba, és azzal fogadtak, hogy az igazgató megköszönte nekem, hogy az én segítségével alakult meg abban a városban a nyolc osztályos gimnázium, és jött két 11 éves gyerek, hatalmas csokor virággal, és ők is megköszönték nekem. Én erre abszolút nem emlékeztem. A rengeteg papírmunka, a rengeteg feladat között, ami tényleg nyomasztóan sok volt, tényleg nem emlékeztem a konkrét ügyre.

Annak is nagyon örülök, hogy az Oktatáskutató Intézetet sikerült megmenteni, pedig már alá volt írva a megszüntetése. De ez is afféle partizán módszerekkel történt. Ilyen sikerek voltak, de a koncepció hiányzott az egészből.

Még egy példa. Én minden héten tárgyaltam a szakszervezetekkel. Akkor volt a diáktüntetés, meg a pedagógustüntetés is készülődött. Lassanként kialakult egy közös álláspont arról, hogy mit lehet elfogadni. Nekem kényelmetlen érzésem volt, a PDSZ-ből ismert régi

barátaimmal szemben, hogy ezeket az embereket becsapom, és nincs hova továbbítanom a dolgokat. Nekem nem volt hitelem a miniszter előtt. „Beke Kata már megint ugrál, azokkal az izékkel, hogy MDF oktatási program”. Tehát nekem le kellett mondanom. Nem volt más választásom.

E: A tapasztalatok birtokában, mi az, amit ma másképpen csinálna?

B K: Erre nagyon nehéz válaszolni. Mert ha előre látom, hogy mi lesz az egészből, akkor ma is gimnáziumi tanár vagyok. Akkor el sem kezdem.

De nagyon jó dolog, hogy az ember nem ismeri a jövőt. Mert akármennyire is lidércnyomásos emlékem az államtitkárság, nagyon sokat tanultam az alatt az idő alatt. A képviselőség is nagyon érdekes munka, érdekes tapasztalat. Persze fárasztó. Nem olyan kellemes dolog képviselőnek lenni.

Ennek a négy hónapos élménysorozatnak pl. döntő szerepe volt abban, hogy én kiléptem az MDF-ből. Én úgy kezdtem 1990 szeptember közepén az államtitkárságot, hogy feltétlenül bíztam a kormányfőben, a kormányban, és mélyen kiábrándulva mondtam le. Utána pedig már csak kísérletek történtek arra, hogy hogyan lehet az MDF-et visszaterelni eredeti arcához, de ez már túl van az oktatás területén. Ennek a tökéletes kudarca után léptem ki.

E: A lemondás után milyen szerepet vállalt az oktatáspolitikában?

B K: Bizonyára megülhettem volna szelíden, elveszve a tömegben, az MDF-frakcióban, amennyiben nem én szerkesztem az MDF oktatási programját. De kormánypárti képviselőként – köteles lojalitással – én nem bírálhattam az oktatási törvény koncepcióit. Tehát ezért is ki kellett lépnem.

Úgyhogy ez újabb időszakot jelentett, volt vagy hat-hét változata a koncepciónak. Ez akkor országjártást jelentett, én mindenhova elmentem, ha hívtak, tehát ha egy polgári kör, egy művelődési ház, egy SZDSZ-szervezet, egy MSZP-szervezet, vagy bárki rendezett pedagógus fórumot. Ezért lettem én “SZDSZ-bérenc” és “MSZP-bérenc” azok előtt, akik csak ilyen primitív kategóriákban tudnak gondolkodni. Én nagyon szívesen elmentem volna egy MDF-szervezet meghívására is, de nem hívtak meg.

Tehát nagyon érdekes volt, hogy a koncepció bírálatának során ismét előállt az a régi konszenzus, ami 1988–89-ben. Amikor beadtuk a módosító indítványokat a közoktatási törvénnyel kapcsolatosan, akkor egy sor kérdésben mélyen egyetérttünk a többi párt szakértőivel. Én azért adtam be csak ötvenkettőt, mert tudtam, hogy a többi pártokból X vagy Y úgymint be fog adni egy másik, erre vonatkozó javaslatot. És lehetett volna ebből egy jobb törvényt csinálni. De akkor már nagyon sürgette a kormányt az idő, elsősorban az elpazarolt három és fél év.

Ami a tevékenységi területemet illeti, éppen akkor, miután független képviselő lettem, megalakult a parlamentben az Oktatási Bizottság, amelynek a tagja lettem. (Korábban ez a bizottság a Kulturális Bizottságnak alárendelten működött, amelynek akkor MDF-es képviselőként voltam tagja.)

E: Megítélése szerint mi a három legfontosabb probléma ma az oktatásügyön belül?

B K: Először is a nemzeti alaptanterv kérdése. Ez közel állt a befejezéshez, a NAT 3-ként ismert változatot még egy országos tanácskozássra akarták vinni, ott már az anyag csökkentése történt volna meg, mert valóban túlméretezett volt. Én csak a saját szaktárgyaim vonatkozásában néztem át, mert ott tudom megítélni. Azt jónak tartottam, azzal a megjegyzéssel, hogy egy NAT soha nem lehet tökéletes. De arra jó, éppen azért, mert nem tantárgyakat, hanem műveltséganyagokat tartalmaz, hogy fel lehet rá építeni a tantervmodelleket. Én göröcsösen tanterv-modellekről beszéltem, a minisztérium pedig göröcsösen helyi tantervekről, ami kétségbeejtő. Egy iskola nem kényszeríthető arra, hogy tantervet

készítsen. Ha akar csinálni, mint ahogy van rá példa, hogy négy-öt lelkes ember több éves munkával megcsinálja, akkor legyen szabad nekik, de nem lehet kötelezővé tenni. A NAT tehát a befejezés előtt állt, de kurtán-furcsán megszakították Báthory Zoltánék munkálatait, és elkezdődött egy új munka, Baranyi Károly és munkatársai irányításával. Elkészült egy *Alapfogalmak és állásfoglalások* című anyag, amely a pedagógusokat sértő evidenciákat tartalmazott. A pedagógusnak nem kell elmondani azt, hogy a gyerek a legfontosabb az iskolában. Több kollégától hallottam szerte az országban, hogy ettől mélyen sértve érzik magukat. Ehhez majd kapcsolódik egy követelményrendszer. Ez az a pont, ahol én már az egészet nem tudom követni. Mert ha a NAT azt tartalmazza, hogy pl. Mátyás király és kora, akkor erről az általános iskolában vagy gimnáziumban tanító tanár pontosan tudja, hogy mit kell tanítania. Nincs szüksége követelményrendszerre, mert úgymeg fogja tanítani azt, ami nincs benne, de ő fontosnak tartja. Tehát ez fölösleges túlkomplikálás. Most itt már nyilvánvaló, hogy a minisztériumon belül folyik egy vita ezzel kapcsolatban, ahol egészen bámulatos módon egy főosztályvezető szembehelyezkedik az érvényes törvénnyel. És Kálmán Attila államtitkár az, aki a régi, érvényes NAT-ot képviseli. Ez a meccs most zajlik.

Egyébként nem tudom fölfogni, hogy ha egy minisztériumi köztisztviselő a törvény ellen cselekszik, és a törvény ellen hangulatot kelt, azt miért nem küldik el. Számomra ez már újra csak abszurd vígjáték.

A második dolog az iskolastruktúra. Az előbb már mondtam, hogy nem tartom jónak a 8+4-es rendszert, mert a kamaszkor közepén veszi ki a gyerekeket egy közösségből, és mert korábban kell a váltást megtenni. De a szerkezet átalakítása többéves alapos előkészítő munkát igényelne. A rendszernek a fölvezetése, a zsákutcák kikerülése, a pedagógusképzés, ami erre épül. Ez az egész munka inkább 10 év. Ehelyett azt mondani, hogy az általános iskola lehet hatosztályos, nyolcosztályos, tízosztályos, ahogyan óhajtjátok, és senki nem tudja, hogy a 9. és a 10. osztályban mit kell tanítani, az képtelenség. A kollégák kétségbe vannak esve, hogy akinek csak főiskolai végzettsége van, az most taníthat-e a 9. és 10. osztályban, meg egyáltalán hogy van ez. Rémhírek, pletykák, kaosz, csodavárás uralkodik az iskolákban, ami katasztrófális, és veszélyezteti az iskolák stabilitását.

A legnagyobb baj azonban az, hogy ez hozzájárul az ország kettészakításához. A gyerekek száma csökken. Az általános iskola igyekszik felfelé, a gimnázium igyekszik lefelé terjeszkedni. Nem azért, mert egy országos rendszer szerint ez ésszerű, vagy annak a településnek így fontos, vagy így ésszerű, hanem azért, mert az adott iskolának ez az érdeke. A művelt vagy jól kereső szülő kiemeli a gyereket a 4. osztály, vagy a 6. osztály után, marad a "népségnek és a katonaságnak" a 7–10. osztály. A szegény szülők gyerekeinek, a műveletlen szülők gyerekeinek, meg az elmaradott régiók gyerekeinek. Az úrigyerekek – mint a háború előtt – mennek 4. osztály után a gimnáziumba, a plebs pedig ott marad. Holott az ország egésze számára az ország átlagos szellemi színvonalának az emelése a kérdés. A civilizáltság színvonalának az emelése. Ez pedig a legkisebb falvakban dől el, és nem a pesti gimnáziumokban. Tehát ez a helyzet egészen katasztrófális, és teljes bizonytalanságot kelt.

A harmadik probléma a hiány, mindaz, ami nincsen benne a törvényben. Voltaképpen a minőség garanciája az, ami nincsen benne. Beadtam egy olyan módosító indítványt, hogy a minisztérium dolgozza ki a pedagógussá válás kritériumait. Ugyanis jelenleg egy tanítóképző vagy tanárképző főiskola azt tanít, amit akar. Nagyon szép dolog az intézményi önállóság, de ha ebből a butaság és a kontraszelekció jön ki, akkor megnézhetjük magunkat. Meg kell fogalmazni, hogy milyen elméleti és pedagógiai tudással kell rendelkeznie annak, aki pedagógus lesz, és azt is, hogy mennyi gyakorlatra van szüksége. Ne kaphasson diplomát valaki, ha dadog és még nem látott gyereket. Nem értem, hogy a minisztérium ezt miért

utasította vissza. Ugyanis a rendelkezésére álló idő alatt ki tudta volna dolgozni ezeket a kritériumokat, és akkor legalább egy jó dolgot megcsinált volna. De a tárcza nem értett egyet, ahogy ezt mondani szokták. Azt a mondatot is javasoltam, hogy az iskola igazgatója elsősorban pedagógiai vezető. A tárcza erre is azt mondta, hogy nem. Számomra felfoghatatlan, hogy egy olyan intézményben, ahol gyerekek vannak, ne legyen pedagógiai vezető. Az iskolában emberi kapcsolatokon keresztül nyilvánul meg minden.

Visszatérve a tanárképzés színvonalához, ami valóban kulcskérdés. Ez például olyan problémával is összefügg, mint a főiskolai oktatók jövedelmének színvonala. Ez annyira kulcskérdés, hogy ha itt nem történik valami, akkor mi gyönyörű programokat írhatunk, és mindenféle szép dolgokat beszélhetünk egymásnak, de évről évre a gyöngébb képességű fiatalok mennek ezekbe a pedagógusképző intézményekbe. Meg kell fizetni az oktatókat, kiemelten, és szigorúbbá kell tenni a felvételt, hiszen köztudott, hogy most sokan azért mennek oda, mert ott a legalacsonyabb a felvételi követelmény.

A másik hiány, amit a "fele óraszám, dupla fizetés" című magánutópiámmal jelöltem, újra csak a minőség kérdéséhez vezet vissza. Csökken a gyereklétszám, növekszik a pedagógusmunkanélküliség. Igaz, hogy a különböző szaktárgyak esetében másként, tehát itt elég nagy a szórás, de ez soha vissza nem térő alkalom lehetne arra, hogy a kötelező óraszámot csökkentsék. Most 18 óra lett a felső tagozatban is. Hihetetlen feszültségeket kelt, hogy ugyanabban az iskolában az alsó tagozatban nem így van. Tapasztalatból tudom, hogy ez lelkiismeretes munka mellett heti 60–70 óra munkaidőt jelent. Ha a művelődési kormányzat nem oldja fel azt a kontrasztelekciós tényezőt, hogy a tanár vagy önmagát kizsákmányoló szent, keresztes lovag, vagy pedig a gyöngébb ellenállás irányába megy, ahogy a többség, akkor itt nem lehet minőségről beszélni. A minőség garanciái végig hiányoznak az új oktatási törvényből.

E: Mit vár az elkövetkezendő egy évtől, és milyen személyes tervei vannak a közeli jövőre vonatkozóan?

B K: Az országban jelenleg a legfontosabb politikai kérdésnek azt tartom, hogy 94-ben tömegek menjenek el a választásra. Tehát ne az értelmiség és ne a pártok elkötelezettjei szavazzanak, mert akkor teljesen torz eredmény fog kijönni, és rosszabb lesz a helyzet mint most.

Én egyébként indulok a választásokon, a Nemzeti Demokrata Szövetség színeiben, ami azt jelenti, hogy ugyanazt akarom, amit az MDF-ben akartam. Az oktatási programok kidolgozásában is ugyanazt képviselem, amit korábban. Viccesen úgy is mondhatnám, hogy emelt fővel megyek az újabb kudarcok felé.

Van egyébként egy nagy veszély, éspedig az, hogy a jelenlegi törvény rendkívül hiányos. Annak ellenére, hogy vannak benne jó megoldások is, mint például az önkormányzati iskolák világnézeti semlegessége, de miután a fontos kérdésekhez nem nyúl, vagy pedig koncepciótlanul nyúl, óhatatlanul minden pártnak újra kell az oktatásüggyel foglalkoznia. Na most, ha az én szegény kollégáim meghallják, akármelyik párttól, akár tőlem is, hogy mi aztán igazán rendet fogunk csinálni az oktatásügyben, akkor megijednek, mert ők már mindent hallottak és megélték. Úgy gondolom egyébként, hogy csak a tényeknek fognak hinni. Ehhez pedig egy új költségvetés kell. A költségvetés szerkezete nem változott, amit most elfogadtak, az pontosan olyan, mint 20–30 éve mindig is volt. Ha az oktatásügy nem jelenik meg a jövőt meghatározó prioritásként, akkor teljesen mindegy, hogy mit írunk le. Tehát én most féltém az iskolák stabilitását. "Önmagunktól" féltém.

A pártom oktatási koncepciójában három fontos kérdést fogalmaztunk meg. A pedagógusképzés színvonalának emelését, a megfelelő anyagiakat, és a megfelelő munkakörülmények megteremtését. Azt is kimondtuk, hogy enélkül minden csak jámbor vágyalom.

Fontosnak tartom a jövőben annak a megfogalmazását is, hogy ez csak szakmai konszenzus alapján jöhet létre. Tehát az oktatás pártok fölötti ügy. Nem pártügy, nem politikai kérdés. Mivel az ország gazdaságilag nem áll túl jól, túl sok reményt nem táplálhatunk, de van esély a szakmai konszenzusra, és nagyon sok mindent meg lehet csinálni pénz nélkül is, vagy kevés pénzzel.

(az interjút Tót Éva készítette)

Dobos Krisztina, az MKM volt helyettes államtitkára

DOBOS KRISZTINA: 1991 szeptemberében lettem a közoktatásért felelős helyettes államtitkár. Valójában 89-ben kezdődött az ilyen tevékenységem, amikor oktatáspolitikával kezdtem foglalkozni az MDF-ben. Ekkor úgy négyszáz pedagógus gyűlt össze az MDF-ben, akik a Pedagógus Kollégium vezetőjévé választottak.

Az egyetemen matematika-fizika szakon végeztem. Az első években fölvettem a pedagógia-szakot is a bölcsészkaron, de ezt nem találtam megfelelőnek, végül otthagytam és matematikus lettem. Kutatással foglalkoztam. Az alkalmazott matematikát próbáltam a pedagógia területére bevinni – amivel nem volt nagy sikerem. Így maradtam a közgazdaságtani modellezés területén. A közgazdasági és az agrártudományi egyetemen matematikát tanítottam. Úgy éreztem, a felmerülő oktatási problémák jelentős részének gyökere a közoktatásban van, ezért az I. István Gimnázium matematika tagozatán kezdtem el tanítani 80-tól. Úgy gondoltam, fontos, hogy megtapasztaljam a felmerülő problémákat. Magam nem foglalkoztam pedagógiai kutatással, bár a fellelhető szakirodalom nagy részét tanulmányoztam, és azt láttam, hogy nem jelent meg ezekben az időkben sok mélyreható, empirikus kutatás a területen. Végül is az inspirált arra, hogy ezzel a témával foglalkozzam, hogy megismerkedtem Lezsák Sándorral, és azzal a körrel, akik “másképp gondolkoztak”. Szerettük volna az oktatásba, nevelésbe bevinni azokat az értékeket, amiket az MDF-ben vallottak.

E: Milyen értékek voltak ezek?

D K: Az első és legfontosabb, hogy demokratikus országot akarunk az egypártrendszer puha diktatúrájával szemben. Fontosnak tartottam, hogy a nemzeti lét, a nemzeti identitás szerepét végre a helyére tegyüek, hogy az a kulturális örökség, amit az ezeréves magyar iskola-rendszer fölhalmozott, megjelenjen az oktatásban, továbbá, hogy az európai normarendszerben működő erkölcs, emberi értékek megjelenjenek, megfelelő hangsúlyt kapjanak.

Ezért gondoltuk, hogy újra kell építeni az egész oktatási rendszert. Meg kell adni a lehetőséget, hogy a gyerekek tovább járjanak iskolába, általánossá kell tenni a középiskolai végzettséget, föloldani azt a vélekedést, hogy ez valami elitista magatartás volna. Ideálisnak tartanánk, hogy a lehető legszélesebb tömegek letehessek az érettségét, és sokkal többen mehessenek egyetemre, főiskolára. Nagyon rossznak találtam, hogy a gyerekek 70 százaléka tizenégy évesen kényszerül pályaválasztásra, hogy nagyon korán eldől, milyen pályára kerülnek. Emiatt jelentős részük, sajnos, rosszul is választott. A középiskola elvégzésével, magasabb műveltséggel nagyobb az esély arra, hogy jobban válasszanak, több a lehetőség az akár két-háromszori pályamódosításra. Magától értetődik az is, hogy diplomával jóval nagyobb az esély a boldogulásra. Tehát az oktatás expanziójának jött el az ideje – ami a környező országokban már vagy tíz éve lezajlott. A másik feladat pedig, hogy eljött az ideje a köz- és felsőoktatásban egyaránt az oktatás tartalmi megújításának. Az ismeretközlés elsőségével szemben a nevelésre is jóval nagyobb hangsúlyt kell fektetni. Meg kell tanítani a gyerekeket az ismeretek kreatív alkalmazására. Általában pedig el kell érni, hogy a minő-